

ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİNDE ULUSLARARASI ALANDA YAŞANAN SORUNLAR

İbrahim ORGAN* iorgan@pau.edu.tr
Fatih ÇAVDAR+ fatihcavdar@trakya.edu.tr

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler hayatımıza birçok konuda yenilikler getirdiği gibi ticaret konusunda da birçok yeniliğe ve değişikliğe yol açmıştır. İnternetin gelişmesiyle birlikte İnternet üzerinden gerçekleştirilen ticari faaliyetler artmış ve elektronik ticaret kavramı daha çok duyulmaya başlanmıştır. E-ticaretin yaygınlaşmasıyla birlikte bu ticaretin vergilendirilmesinde sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu çalışmada, elektronik ticaretin vergilendirilmesinde uluslararası alanda yaşanan sorunlar üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Elektronik ticaret, vergilendirme

Problems in the international field of taxation of electronic commerce

The development occurred in information and communication technologies areas have made real innovation to our lives but also a lot of changing in commerce. The development of commercial activities has increased with the internet and the concept of e-commerce has started to be called. Together with the spread of e-commerce, taxation issues have begun to appear. This study will focus on problems in international taxation of electronic commerce.

Key words: Electronic commerce, taxation

JEL Codes: L81, H21

---

* Pamukkale Üniversitesi, İ.İ.B.F. Maliye Bölümü öğretim üyesi.

+ Trakya Üniversitesi, İ.İ.B.F. Maliye Bölümü araştırma görevlisi.

GİRİŞ

Yaşanan teknolojik gelişmeler insanlara çeşitli yenilikler ve fırsatlar sunmaktadır. Bu yeniliklerin başında İnternet ve İnternet kullanımıyla birlikte insan hayatının kolaylaşmasını sağlayan imkânlar gelmektedir. İnternet kullanımıyla birlikte insanların yaşam tarzları da değişmeye başlamıştır. Artık insanlar birçok işini İnternet üzerinden gerçekleştirmekte ve zamandan tasarruf etmektedir. Günümüzde İnternet kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte yeni bir olgu olarak karşımıza çıkan e-ticaret kavramı hızla gelişmektedir. Her ne kadar e-ticaretin ön plana çıkmasında İnternet önemli rol oynamış olsa da İnternet'in yanında telefon, faks, televizyon gibi araçlar da bu ticaret şeklinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. E-ticaret, uluslararası ticarete coğrafi sınırları ortadan kaldırmakta ve pek çok mal ve hizmetin elektronik ortamda satışını, tanıtımını ve dağıtımını kolaylaştırmaktadır.

E-ticaret alanında yaşanan hızlı gelişmelerle birlikte devletler, e-ticarete karşılaşılan sorunları çözmeye ve e-ticareti kontrol altına almaya yönelik çalışmalar yapmaya başlamıştır. Bu bağlamda devletler, yeni bir kavram olarak karşularına çıkan e-ticarete uyum sağlamaya çalışmaktadırlar.

Elektronik ortamda gerçekleşen faaliyetlerde ürünlerin takibi çok zordur. E-ticarete konu olan mal ve hizmetler fiziksel mal ve hizmetler ile dijital mal ve hizmetler şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutulabilir. Fiziksel mal ve hizmetlerin vergilendirilmesinde ve denetiminde fazla sorun yaşanmamaktadır. Bu mal ve hizmetler elektronik ortamda sipariş edilse de teslimatı geleneksel yollardan gerçekleşmektedir. Bu ise fiziksel mal ve hizmetlerin takibini kolaylaştırmaktadır. Ancak dijital mal ve hizmetlerde durum biraz daha farklıdır. Söz konusu mal ve hizmetler elektronik ortamda sipariş edilip, teslimatı da elektronik ortamda gerçekleştiğinden takibi oldukça güçtür. Bu ise söz konusu ürünlerin genellikle vergi dışı kalmasına sebep olmakta ve devletleri gelir kaybına uğratmaktadır.

Çalışmada, elektronik ticaretin vergilendirilmesinde yaşanan sorunlar ele alınmış; bu bağlamda ilk olarak, elektronik ticaretin vergisel boyutu ve vergilendirilmesinde yaşanan temel sorunlara yer verilmiştir. Ayrıca elektronik ticaretin vergilendirilmesinde yaşanan sorunların çeşitli vergi türleri üzerindeki etkileri ile elektronik ticaretin uluslararası vergi hukuku üzerindeki etkilerine değinilmiştir. Son olarak ise elektronik ticaretin niteliğinden kaynaklanan sorunlar ve elektronik ticaretin vergilendirilmesinde yaşanan teknik ve yasal sorunlar üzerinde durulmuştur.

1. ELEKTRONİK TİCARET KAVRAMI

20. yüzyılın sonlarında, üretim ve tüketimin daha hareketli ve çok uluslu bir hal alması ve küresel ekonominin oluşmasında hızlandırıcı etkisi kabul edilen İnternet, ülkelerin sınırsız, zamansız ve elle tutulmaz bir pazaryeri olmasını sağlamıştır. (Yaltı, 2003: 1). Teknolojinin etkilediği ticaretin yeni ismi olan elektronik ticaret (e-ticaret), en dar anlamda fiziksel veya dijital ürün alışverişinin elektronik ortamda gerçekleştirilmesi şeklinde tanımlanabilir (Dayana, E-Commerce and Taxation). Bir işlemin e-ticaret olarak nitelendirilebilmesi için bazı özellikleri taşıması gerekir. İlk olarak, işlemler elektronik ortamda gerçekleştirilmelidir. İkinci olarak, iki veya daha fazla taraf arasında mal ve hizmet alışverişi veya tanıtımı şeklinde olmalıdır. Üçüncü olarak, metin, ses ve görüntü şeklindeki dijital ürünlerin işlenmesi ve saklanması temeline dayanmalıdır. Dördüncü olarak, bir değer yaratmayı amaçlamalıdır. Son olarak ise ticari nitelikte bir işlem olmalı veya ticari bir işlemi destekleyecek nitelikte olmalıdır (Demir, Elektronik Ticarete Vergileme).

1.1. Elektronik ticaretin tanımı

E-ticaretin farklı kurum ve kuruluşlarca değişik şekillerde tanımlaması yapılmıştır. E-ticaretin daha iyi anlaşılması için bu tanımlamalardan bazılarını açıklamakta fayda vardır.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından yapılan tanıma göre; *“birey ve organizasyonlar tarafından metin, ses ve görsel imaj gibi sayısallaştırılmış verilerin işlenerek açık ve kapalı ağlar üzerinden iletilmesine dayanan ticari faaliyetlere elektronik ticaret denir”* (OECD, 2001: 8).

Dünya Ticaret Örgütü (WTO) tanımına göre; *“E-ticaret, mal ve hizmetlerin üretim, reklam, satış ve dağıtımlarının telekomünikasyon ağları üzerinden yapılmasıdır”* (WTO, 1998).

Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (UNCITRAL) *“e-ticareti, ticari aktiviteler kapsamında her türlü veri mesajının, EDI (Electronic Data Interchange), İnternet, e-mail, faks gibi veri iletim yöntemleri kullanılarak elektronik ortamda değişimi olarak tanımlamıştır”* (UNCITRAL, 1996: 3-4).

Tanımlardan yararlanarak e-ticaretin sadece mal ve hizmetlerin İnternet, e-mail, televizyon, telefon ve faks gibi araçlar aracılığıyla alım satımına yönelik olmadığı, bazı mal ve hizmetlerin bu araçların kullanımı vasıtasıyla üretiminin, dağıtımının, depolanmasının ve reklamının da yapıldığı anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle e-ticaret, yazı, ses, görüntü biçimindeki dijital ürün ve eğitim, muhasebe, finans gibi dijital hizmetlerin İnternet, telefon ve televizyon gibi iletişim araçları vasıtasıyla alışverişinin yapılmasıdır.

1.2. Elektronik ticaretin kapsamı

E-ticaretin kapsamında; mal (taşınır, taşınmaz) ve hizmet (bilgi servisleri, danışmanlık, finans, hukuk, sağlık, eğitim, ulaştırma vb.) ticareti, sayısal biçime çevrilmiş yazılı metin, ses, video görüntülerinin işlenmesi ve iletilmesi, ürün tasarımı, üretim, doğrudan tüketiciye pazarlama, üretim izleme, sevkiyat izleme, tanıtım, reklam ve bilgilendirme, sipariş verme, sözleşme yapma, banka işlemleri ve fon transferi, konşimento gönderme, gümrükleme, ortak tasarım geliştirme ve mühendislik, kamu alımları, elektronik para (e-para) çıkarma, elektronik hisse alışverişi ve borsa, açık arttırma, sayısal imza, elektronik noterlik, güvenlik, üçüncü taraf işlemleri, vergilendirme ve toplama, fikri mülkiyet haklarının transferi, kiralanması gibi işlemler yer almaktadır (Kayıhan & Yıldız, 2004: 39-40).

E-ticaretin kapsamı maddeler halinde aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Uğuz, 2003):

- Ürün tasarımı, üretimi ve ticareti,
- Sipariş verme, sözleşme yapma,
- Tanıtım, reklam ve bilgilendirme,
- Bilgi servisleri,
- Danışmanlık hizmetleri,
- Hukuk, sağlık, eğitim, ulaştırma gibi hizmetlerin ticareti,
- Bankacılık işlemleri ve fon transferi,
- Kamu işlemleri, hisse alışverişi ve borsa,
- Açık arttırma ve noter işlemleri

Yukarıda da anlatıldığı gibi elektronik ortamda mal ve hizmetlerin üretimi ve tasarımı, tanıtımı, sipariş alınması, sözleşmelerin düzenlenmesi, bankacılık işlemleri, danışmanlık hizmetleri, açık arttırma ve noter işlemlerinin yapılması mümkündür. Bu açıdan bakıldığında geleneksel ticaret işlemleri elektronik ortamda da gerçekleştirilebilmektedir. Ancak e-ticarette geleneksel ticaretten farklı olarak müzik, video, metin gibi dijital ürünlerin alışverişi de gerçekleşmektedir.

2. ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİSEL BOYUTU

Günümüz ekonomik yapısında yaşanan gelişmeler ile birlikte vergilendirme alanında değişimler yaşanmış ve verginin konusu genişlemeye başlamıştır. Ortaya çıkan yeni kaynakların başında 21. yüzyılın en önemli ekonomik gelişmelerinden birisi olarak kabul edebilecek e-ticaret gelmektedir. Başta OECD

olmak üzere birçok ulusal ve uluslararası kuruluş, e-ticaret ve e-ticaretin vergilendirilmesi konusunda önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir ve bu çalışmalar halen devam etmektedir.

E-ticaret engellerin daha az olduğu bir faaliyet alanı yaratmaktadır. Bu ise hızla gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerinin bir sonucudur (İnce, 2000: 141). E-ticaret, İnternet üzerinde ekonomilerin karşılıklı bağımlılığını artırmaktadır. Ulusal pazarların geleneksel sınırları büyük ölçüde bilgi çağının yükselişine paralel olarak özellikle dijital ürünlerde işlevini kaybetmektedir (Bozkurt, 2000: 67). Uluslararası alanda coğrafi sınır kavramının anlamını yitirmeye başlaması ile kişi ve kuruluşların yatırım kararları değişmiş, sermayenin uluslararası alanda dolaşımı serbestleşmiştir.

Sermayenin uluslararası alanda serbest dolaşımı, vergi matrahının ülkeden ülkeye farklılıklar göstermesine yatırım ve diğer iş kararlarının da bu matrah farklılıklarını göz önünde bulundurmasına yol açmıştır. Bu sebeple de ülkelerin vergi politikaları ile ticaret arasında yakın bir bağ kurulmaya başlanmıştır. Ülkeler vergi oranlarını düşük tutarak dolaşımdaki sermayeyi kendilerine çekmeye başlamışlar, bu ise ülkeler arasında serbest dolaşan yerli ve yabancı sermayeyi çekmek amacıyla uygulanan vergi politikaları açısından ülkeler arasındaki rekabeti artırmıştır.

Ülkelerin Gelir İdareleri, e-ticaret hacminin artmasıyla birlikte, bu alanda yeni düzenlemeler yapmaya başlamıştır. Gelir İdaresinin görevi gerçek kişi ve kurumlarca, gelir elde edildiği zamanda ve yerde, o işlemi vergisel açıdan tam anlamıyla kavrayabilmektir. Elektronik ortamda yapılan ticari işlemlerde, vergiyi doğuran olayın varlığını ortaya koyabilmek oldukça zor olmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, <http://www.e-ticaret.gov.tr>). Bu gibi nedenlerle geleneksel ticaretin vergilendirilmesi karşısında yetersiz kalan e-ticaretin vergilendirilmesi, ulusal ve uluslararası boyutta gündem oluşturmaya devam etmektedir (Yaltı, 2003: 24). E-ticaretin gelişiminin ve düzgün bir şekilde vergilendirilmesinin sağlanması için ulusal ve uluslararası alanlarda çalışmalar yapılmaktadır.

3. ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİNDE YAŞANAN TEMEL SORUNLAR

Yaşadığımız yüzyılın en büyük ekonomik gelişmelerinden birisi olarak adlandırabileceğimiz e-ticaret, özellikle vergilendirme konusunda tam bir çözüme kavuşturulamadığından bir takım sorunları da beraberinde getirmektedir. E-ticaretin sınır tanımaksızın gerçekleştirilebilmesi uluslararası vergi hukuku açısından elde edilen gelirin vergilendirilmesi konusunda sorunlar yaratmaktadır. Bununla birlikte e-ticaretin niteliğinden kaynaklanan sorunlar da

Organ İ., Çavdar F.

bulunmaktadır. E-ticaretin vergilendirilmesinde yaşanan bu sorunlar vergi denetiminin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesini zora sokan öncelikli sorundur.

E-ticaretin vergilendirilmesi konusunda karşılaşılan temel sorunlar aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Saraç, 2006: 154):

- Ülkeler arasında gelirin nasıl vergilendirileceği konusunda yaşanan belirsizlikler,
- Web sitesini barındıran sunucu bilgisayarların “web sunucu” ülkeler itibarıyla vergilendirme konumunun farklılık arz etmesi,
- Web sitesini konuk eden firmaların yabancı müşterilerinin vergi sorumlusu sayılıp sayılmayacağı,
- Veri iletişim alt yapısının ulusal ve uluslararası rekabete alınması konusundaki belirsizlik,
- Elektronik ortamda elde edilen delillerin tanınması açısından yasalardaki değişikliklere gereksinim duyulması,
- E-ticaret ortamının vergi denetimini güçleştirmesi olasılığı yüksek olduğundan yeni denetim yöntem ve tekniklerine gereksinim duyulmasıdır.

E-ticaretin sınır tanımaksızın gerçekleştirilebilmesi sebebiyle elektronik ortamda gerçekleşen mal ve hizmet satışından elde edilen gelirlerin nasıl vergilendirileceği konusunda hala belirsizlikler yaşanmaktadır. Bununla birlikte sunucu bilgisayarların bulunduğu ülkelerdeki vergi mevzuatı diğer ülkelere göre farklılık göstermektedir. E-ticaret faaliyetlerinde kaynak ülkenin tespitinin güç olması, gerçekleşen işlemlerin hangi ülkenin vergi mevzuatına göre vergilendirileceği konusunda sıkıntılar yaratmaktadır. Web sunucular uzaktan kontrol edilebildiğinden örneğin vergi cenneti olarak adlandırılan ve büyük vergisel avantajlara sahip olan herhangi bir yerde kurulabilir. Bu ise birçok firma ya da kuruluşun vergisel avantajlarından dolayı web sitesi konuk eden firmalar ile çalışmayı tercih etmesine ve elde edilen gelirlerin vergi dışı kalmasına sebep olmaktadır. Ayrıca e-ticaret faaliyetleri vergi denetimini güçleştirmektedir. Çünkü teknolojik kökenli bir alan olan e-ticaret, sürekli gelişen teknoloji ile birlikte yenilenmekte ve mevcut yasa ile düzenlemelerin uygulanması olanaksız hale gelmektedir.

3.1. Elektronik ticaretin vergilendirilmesinde yaşanan sorunların çeşitli vergi türleri üzerindeki etkisi

E-ticaret ile geleneksel ticaret arasında vergilendirme açısından hiçbir fark bulunmamasına rağmen e-ticaretin yapısından kaynaklanan farklılıklar nedeniyle e-ticaretin vergilendirilmesi konusunda bazı sorunlar yaşanmaktadır.

E-ticaretin yapısından kaynaklanan farklılıklara ise e-ticarete konu olan dijital ürünler gösterilebilir. Ancak bu sorunların da zaman içerisinde ülkelerin kendi aralarında görüş birliğine varmalarıyla çözüleceği tahmin edilmektedir. E-ticaret günümüzde çeşitli vergiler üzerinde bazı sorunlar yaratmaktadır. Temel vergiler itibarıyla yaşanan sorunlar aşağıdaki gibi ele alınabilir.

3.1.1. Gelir ve kurumlar vergisi

E-ticaretin, geleneksel ticaretten farklı olarak coğrafi sınırlara bağlı olmaması nedeniyle e-ticaretten elde edilen gelirlerin vergilendirilmesinde bazı önemli sorunlar ortaya çıkacaktır. Daha açık bir ifadeyle, e-ticaret faaliyetleri sonucunda elde edilen gelirlerde vergileme hakkının hangi ülkeye ait olduğu konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunlardan en önemlisi gerçek ya da tüzel kişilerde mükellefiyetin belirlenmesidir.

Teknolojinin sağladığı avantajlarla hızla gelişen e-ticaret ile birlikte bazı durumlarda kişilerin yerleşik oldukları yerin belirlenmesi güçleşecektir (Cangir, 1998a: 37). Gerçek kişilerde mükellefiyet ikamet ilkesine göre belirlenmektedir. İnternet aracılığıyla farklı alanlarda danışmanlık, muhasebe, tıp, mimarlık, mühendislik gibi hizmetler sunulmaktadır. Teknolojinin sağladığı imkânlar sayesinde başka bir ülkede belli bir süre kalmadan da o ülkede hizmet yapmak veya başka faaliyetlerde bulunmak mümkündür. Bu sebeple gerçek kişilerde ikamet kriterine bağlı olarak belirlenen mükellefiyet uygulamaları eski önemini kaybetmiştir (Alptürk, 2005: 31).

E-ticaret, kurumlara tam mükellef olacakları ülkeyi seçme hakkını tanımaktadır. Çünkü e-ticaret sayesinde kurumlar, üretim faaliyetlerini başka bir ülkede gerçekleştirirken, yönetim faaliyetlerini de başka bir ülkede gerçekleştirme şansını yakalamışlardır. Bu durum kurumların yerleşik olarak sayılmasında uygulanan ilkelerin önemini yitirmesine yol açmıştır. Bunun dışında uluslararası faaliyetlerde bulunan firmaların satış işlemlerini gerçekleştirdikleri ülkede vergi mükellefi olabilmeleri için ihtiyaç duyulan, o ülkede fiziksel varlığa sahip sabit konumlu bir işyerinin bulunması koşulu da özellikle yazılım, kitap, CD gibi ürünlerin dijital ortamlara aktarılarak şirket bilgisayarından müşterinin bilgisayarına yönlendirilerek satışı yapılabildiği için artık gerekmemektedir (Çak, 2002: 90). Söz konusu durumu Avrupa Birliği (AB) uygulamaları açısından değerlendirdiğimizde; en önemli sorunun daimi iş yerinin tespit edilmesi olduğu görülmektedir. AB’de bir işletmenin, AB içinde yerleşik olması AB içinde daimi işyerinin olması anlamına gelmektedir. AB, bu soruna çözüm konusunda OECD’nin Model Anlaşmasını esas almaktadır. Bu doğrultuda web sitesi ve sunucu daimi işyeri anlamında vergilendirilebilir bir ortam değildir. Ancak, web sitesi sahip olunan sunucuda host ediliyorsa işyeri sayılacaktır (Coşkun, 2005: 162).

3.1.2. Katma değer vergisi

Uygulamada, bir işlemin nerede vergilendirileceği, işlemi yapan kişinin bulunduğu yer ve hizmetin yapıldığı yer esas alınarak belirlenir. Ancak tamamen geleneksel mal teslim ve hizmet ifasına göre konulan Katma Değer Vergisi (KDV) ilkeleri her zaman elektronik mal ve hizmet ticaretini kapsayacak nitelikte olmamaktadır. KDV uygulamalarında e-ticaret faaliyetleri ile ilgili olarak ortaya çıkan sorunlar genellikle yapılan işleme taraf olanların kişiliği ve işin niteliği ile ilgili olmaktadır. Bu durum Türkiye sınırları içerisinde gerçekleştirilen işlemlerde hukuki açıdan bir sorun yaratmamasına karşılık uluslararası mal teslim ve hizmet ifalarında sorunlar yaratmaktadır (Kayıhan & Yıldız, 2004: 164). E-ticaret faaliyetlerinin birçoğu fiziki malların teslimi ile sonuçlanır. KDV kanunu açısından mal ve hizmetler varış ülkesinde vergilendirilmektedir. Diğer bir ifadeyle, mal ve hizmetler tüketildikleri yerde vergilendirilmektedir. Bu açıdan bakıldığında fiziki malların tesliminde KDV sorunu bulunmamaktadır.

Ancak dijital mal ve hizmetlerin ticaretinde bazı hukuki ve uygulamaya yönelik sorunlar yaşanmaktadır. Dijital ürünlerin vergilendirilmesinde yaşanan güçlük, bu ürünlerin niteliği üzerinde tam bir fikir birliği olmamasından kaynaklanmaktadır (Cangir, 1998b: 83). Söz konusu mal ve hizmet ticaretinin elektronik ortamda gerçekleştirilmesi sırasında mevcut işlemler üzerinden KDV tahsil edilmesi teknik açıdan zorluklara sebebiyet vermektedir. İşlemlerin nerede yapıldığı, işlemin türü, işleme taraf olanların mükellefiyet durumları gibi konularda açıklık olmadığından gerçekleşen işlemlere KDV uygulamak olanaksızdır (Alptürk, 2005: 328).

Hizmetlerin ifası açısından bakıldığında başlıca sorun e-ticaret aracılığıyla firmalar arası hizmet ifaları üzerinden hesaplanan KDV'nin tarh ve tahsilidir. Bunun yanında firmalardan tüketicilere yapılan hizmet ifaları üzerinden de KDV'nin nasıl tarh ve tahakkuk ettirilebileceği konusunda sorunlar bulunmaktadır. Ottawa Konferansı'nda kabul edildiği üzere, tüketim vergileri, ancak tüketimin yapıldığı yerdeki hizmetler üzerinden alınabilir. E-ticaret üzerinden yapılan işlemlerin büyük bir çoğunluğu firmalar arasında gerçekleşmektedir. "Reverse Charge" işlemleri olarak bilinen yabancı firmalar arası işlemlerde KDV müşteriye yansıtılmaktadır. Fiziki malların tesliminin tersine, dijital ürünlerin tesliminde gümrükten geçmek söz konusu olmadığı gibi işlemin gözle görülür bir belirtisi de bulunmamaktadır (Demir, Elektronik Ticarete Vergileme). Özetlemek gerekirse, danışmanlık, taşıma, reklam, bankacılık gibi hizmet ifalarında vergilendirme esas olarak müşterinin yerleşik olduğu yerde yapılmaktadır. Bir başka ifadeyle hizmet ifalarında ana kural alınacak KDV'nin hizmet tüketiminin yapıldığı ülkenin hakkı olduğudur (Bilici, 2012: 235).

3.1.3. Damga vergisi

Elektronik ortamda gerçekleştirilen faaliyetlerde genellikle kâğıt kullanılmamakta ve sözleşmeler elektronik ortamda gerçekleştirilmektedir. Damga vergisi açısından bakıldığında, elektronik ortamda gerçekleştirilen sözleşmelerin hukuki açıdan geçerli sayılması durumunda ortada düzenlenen bir kâğıt olmayacağından damga vergisi kapsamına giren bir işlem olarak nitelendirilmeyecektir (Kayıhan & Yıldız, 2004: 164).

E-ticarette damga verisi açısından yaşanan en büyük sorun, vergileme hakkı ile ilgilidir. Damga Vergisi Kanunu (DVK)'nun 1. maddesi göz önüne alındığında Türkiye'de düzenlenen kâğıtlar ile Türkiye dışında düzenlenmekle birlikte işleme konulan kâğıtların damga vergisine tabi olduğu anlaşılmaktadır. E-ticaretin yaygınlaşması ile beraber, ülkelerarası yapılan ticari ve mesleki faaliyetlerin artacağı dikkate alındığında ulusal vergileme açısından sorun yaratmayacaktır; ancak bir işlemin bir defadan fazla vergilendirilmesi veya hiç vergilendirilmemesi söz konusu olacaktır (Günaydın, 2000: 73-74).

3.1.4. Gümrük vergisi

Gümrük vergisi açısından e-ticaret ele alındığında karşımıza çıkan ilk önemli konu fiziksel ve dijital mallar arasındaki farklılıktır. OECD'nin 1997 yılında Finlandiya'da gerçekleştirdiği toplantısında alınan kararlara göre; mal ve hizmetlerin elektronik olarak teslimi serbest bölgelerde gerçekleşiyor gibi düşünülmelidir. Ama geleneksel yöntemlerle teslim edilebilen fiziki mallar, elektronik ortamda sipariş edildiğinde genel olarak uygulanan vergilere tabi tutulmalıdır. Örnek olarak, bilgisayar yazılımları için gümrük vergisi, bilgisayar disk veya bant değeri üzerine yansıtılmaktadır. Yapılan bu elektronik işlemde gümrük vergileri uygulanmamaktadır. Bununla birlikte, geleneksel yöntemler ile teslim edilen mallar için elektronik ortamda sipariş verildiğinde, mallar telefon veya posta yoluyla sipariş edilmiş gibi genel olarak uygulanan vergilere tabi tutulmalıdır (OECD, 1997).

3.1.5. Banka ve sigorta muameleleri vergisi

Elektronik ortamın bankacılık sektöründe yoğun olarak kullanıldığı günümüzde, Off-Shore bankacılığının yaygınlaşması ile bu tür işlemlerin anılan bankalara yönelebileceği tahmin edilmektedir. Bu tür bankacılık faaliyetleri daha çok vergi cenneti olarak adlandırılan yerlerden yürütülmektedir. İletişim teknolojisinin sunduğu kolaylıklar ile bu tür hizmet veren bankalarda hesap açmak ve diğer hizmetlerden yararlanmak son derece kolay hale gelmektedir. Bu durumda, kişilerin kendi ülkelerindeki banka şubeleri ile çalışmak yerine vergisel avantajları olan Off-Shore bankacılığı yapan bankaları tercih etmeleri için elverişli bir ortam doğmaktadır. Bu da, gelir ve kurumlar vergilerinde olduğu

Organ İ., Çavdar F.

kadar Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) yönünden yeni sorunların doğmasına ve vergi kaybına neden olacaktır (Yıldız, 2002: 150).

3.2. Elektronik ticaretin uluslararası vergi hukuku üzerindeki etkisi

Devletlerin vergiler konusunda yaptıkları düzenlemeler genellikle coğrafi sınırları aşmamaktadır (Demir, Elektronik Ticarete Vergileme). E-ticaretin sınır tanımaksızın gerçekleştirilebilmesi, ülkeleri vergilendirme yetkisi alanında yeni düzenlemeler yapmaya zorlamıştır. Uluslararası vergi hukuku açısından e-ticarete konu olan mal ve hizmetlerin vergilendirilmesinde en büyük güçlük, elde edilen gelirin nasıl ve nerede vergilendirileceği konusunda yaşanmaktadır. Bu sorunların çözümü için ülkeler kaynak ilkesi, ikamet ilkesi, uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesi ve işyeri kavramı gibi konulara bir takım düzenlemeler getirmiştir. Bu başlık altında e-ticaretin vergilendirilmesinde uluslararası vergi hukuku açısından yaşanan güçlükler kısaca açıklanacaktır.

3.2.1. Kaynak ilkesi açısından

Gelirin kaynağı ilkesi, gelirin doğduğu ya da kazanıldığı yere göre vergilendirilmesi esasına dayanmaktadır. Kısacası hedef alınan kişi değil, gelirdir (Öz, 2004: 94-95). Genel olarak bakıldığında, gelirin kaynağını oluşturan ülkelerin sadece kendi ülke sınırları içerisinde elde edilen gelirleri vergilendirmeye yetkili oldukları kabul edilmektedir. Günümüzde ülkeler, tam mükellef kapsamında olan kendi mükimlerinin gelirleri ile kimin tarafından yapılmasına bakılmaksızın sınırları içerisinde gerçekleşen işlemlerden doğan faaliyetleri vergilendirmektedir. Bu noktada ortaya çıkan sorun elde edilen gelirin hem ikamet hem de kaynak ülkesi tarafından çifte vergilendirilmesidir (Güneş, 2002: 5).

3.2.2. İkamet ilkesi açısından

İkamet ilkesi, bir kişinin dünya çapında elde ettiği gelirlerinin, ikamet ettiği ülkede toplanarak vergilendirilmesini ifade etmektedir. Bu ilkede, yükümlülüğün kapsamı hem yurt içi hem de yurt dışında elde edilen gelirleri kapsamaktadır. Bu ilke, kamu harcamalarının kamu hizmetlerinden faydalananlar tarafından finanse edilmesi gereğinden hareketle uygulanan bir ilkedir (Wu, 1999: 9).

İkamet ilkesine göre, gerçek bir kişinin Türkiye’de yerleşik sayılabilmesi, Gelir Vergisi Kanunu’nda bir takvim yılı içerisinde devamlı olarak altı aydan fazla kalması hükmüne bağlanmıştır. Bu kurala e-ticaret açısından bakıldığında altı ay kriterinin geçerliliğini yitirdiği görülmektedir. Günümüzde gelişen teknolojiyle birlikte kişiler buldukları coğrafi konumu terk etmelerine gerek kalmaksızın diğer ülkelerde ticari faaliyetlerde bulunabilmektedirler. Bu durumda ise, e-ticaret alanında ikamet ülkesine göre vergilendirme ilkesi anlamını yitirmektedir.

3.2.3. Çifte vergilendirme açısından

Çifte vergilendirme, aynı vergilendirme dönemi içerisinde, aynı vergi konusu üzerinden birden fazla vergi alınmasını ifade etmektedir. Çifte vergilendirme sorunu genel olarak devletlerarasında yapılan iki taraflı çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları ile OECD Uzlaşma Modeli esas alınarak çözüme bağlanmaktadır. Bu anlaşmalar sayesinde anlaşmaya taraf olan devletlerin karşılıklı olarak vergilendirme yetkileri sınırlandırılmakta ve taraf olan ülkelerin çıkarları karşılıklı olarak dengelenmektedir (Saraç, 2006: 88).

OECD Uzlaşma Modeli yanında Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletler tarafından çifte vergilendirmenin önlenmesine yönelik çalışmalarda yapılmıştır. Milletler Cemiyeti çifte vergilendirmenin önlenmesine yönelik 1921 yılında başladığı çalışmalarını, 1928 yılında bir anlaşma modeli ile somut hale getirmiştir. Söz konusu anlaşma modelinde, sermaye ithal eden ülkeler kaynak ilkesine göre, sermaye ihraç eden ülkeler ise ikamet ilkesine göre vergilendirme yetkilerini kullanacaktır. 1943 yılında Milletler Cemiyeti'nin Meksika'da benimsediği anlaşma modeline göre, uluslararası faktör gelirlerinin kaynak ilkesine göre vergilendirilmesi benimsenmiştir. Birleşmiş Milletler anlaşma modeli ise, gelişmekte olan ülkelerin önceliklerine dayanmaktadır. Modelde kaynak ilkesine daha fazla ağırlık verilmiştir. Gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasındaki sermaye hareketleri, gelişmiş ülkelere olan ülkelere doğrudur (Pehlivan & Öz, 2011: 78-81).

E-ticaret ile birlikte sınır ötesi işlemlerin kolaylaşması devletlerin vergilendirme yetkileri alanında sorunların yaşanmasına sebep olmaktadır. Devletlerin tek taraflı olarak yaptıkları düzenlemeler çifte vergilendirmenin önlenmesi açısından yeterli olmamaktadır. Devletler karşılıklı olarak anlaşmalar yaparak bu sorunun üstesinden gelmeye çalışmaktadırlar. Bu konuda düzenleme yapılmadığı takdirde e-ticaretin bundan çok etkileneceği tahmin edilmektedir.

OECD tarafından hazırlanan çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarına göre esas olarak ikamet ilkesi kabul edilmiştir. Bu ilke, kaynak ülkenin vergilendirme yetkisini sınırlandırmak suretiyle ikamet ülkesine vergilendirme konusunda geniş yetkiler vermektedir. Anlaşmalarla, gelirler üzerinden alınacak vergiler konusunda kaynak ülkenin vergilendirme yetkisi ancak belirli oranlarla sınırlı olarak kabul edilmektedir (Güneş, 2002: 6).

3.2.4. İşyeri açısından

Türkiye'nin de taraf olduğu pek çok vergi anlaşmasına göre işyeri, "bir kişinin faaliyetlerini tamamen veya kısmen yürüttüğü sabit bir yer" olarak tanımlanmıştır (Güneş, 2002: 7). İşyeri kavramı uluslararası vergilendirme açısından önemli bir yere sahiptir. İşyerinin en önemli göstergelerinden birisi

Organ İ., Çavdar F.

sözleşmelerdir. Sadece sergi salonları ve depolar genellikle işyeri olarak sayılmaz (Baron, 2000: 3).

OECD 2010 yılında yayınladığı model vergi anlaşmasına göre iş yeri; bir işletmenin faaliyetlerinin tamamen veya kısmen yürütüldüğü sabit bir yer olarak tanımlanmaktadır. OECD'ye göre bir işyerinin özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz (OECD, 2010: 24):

- Yönetim yeri,
- Şube,
- İşyeri (ofis),
- İmalathane (fabrika),
- Satış yeri (mağaza, dükkan vb.),
- Maden ocağı, petrol veya doğal gaz, taş ocağı veya doğal kaynaklarının çıkarıldığı diğer yerler.

E-ticaret açısından bakıldığında işyeri kavramının yeniden sorgulanması gerekmektedir. Çünkü uluslararası vergi anlaşmaları, vergilendirmede işyeri kavramını dikkate almaktadır. Bu yüzden elektronik ortamda yapılan alışverişin vergilendirilebilmesi için mutlaka bir işyeriyle bağlantının kurulması gerekmektedir. Ancak bu işyerinin mutlaka fiziksel özelliklere sahip olması gerekmez. Mesela bir web sayfası da işyeri olarak kabul edilebilir (Güngör, 2002: 134). Bu sebeple web sayfaları ticari faaliyetlerin gerçekleştirilmesi bakımından işyeri olarak kabul edilse bile sabitlik şartı sağlanamadığı için elektronik ortamda işyerinin varlığından söz edilmesi mevcut düzenlemelere göre mümkün görülmemektedir (Cangir, 1998b: 46).

3.3. Elektronik ticaretin niteliğinden kaynaklanan sorunlar

E-ticaretin niteliğinden kaynaklanan sorunlar arasında; bilgi kaynağının aşınması ve vergi denetiminde ortaya çıkan sorunlar, elektronik para uygulamalarından doğabilecek sorunlar, çok uluslu şirketlerin bağlı şirketlerle gerçekleştirdiği işlemlerden doğan sorunlar, türev ürünlerin çeşitlenmesi sonucu ortaya çıkan sorunlar ve Off-Shore bankacılığın ve vergi cennetlerinin yarattığı sorunlar gösterebilir.

3.3.1. Bilgi kaynağının aşınması ve vergi denetiminde ortaya çıkan sorunlar

E-ticaretin niteliğinden kaynaklanan sorunların başında bilgi kaynaklarının aşınması ve vergi denetiminde ortaya çıkan sorunlar gelir. Vergi idaresi mükelleflerin işlemleri hakkında bilgi toplamak amacıyla bazı araçlara başvurabilir. Toptancılar, bayiler, perakendeciler ve bankalar vergi idaresinin sıklıkla mükellef hakkında bilgi almak amacıyla başvurduğu araçlardır. Buna karşılık e-ticaret işlemlerinde araçlar kullanılmadığından mükellef beyanlarının

doğruluğunun tespitinde önemli bir rol üstlenen bu bilgi kaynakları ortadan kalkmaktadır (Kayıhan & Yıldız, 2004: 153).

E-ticaret vergi denetimini güçleştiren özellikler taşımaktadır. Buna göre, İnternet üzerinden gerçekleşen işlemlerde, işlemler ve işlemleri gerçekleştiren kişiler hakkında kesin bilgi elde etmek oldukça güçtür. Çünkü İnternet ortamında bir kişi kendisi ile hiçbir alakası bulunmayan bir ülkeyi adres olarak gösterebilir veya başka bir firmaya ait unvan ve markaları kendisininmiş gibi gösterebilir. Bu durumda web sayfasında kullanılan bilgilerin doğru olup olmadığının belirlenmesi imkansızlaşmaktadır. İnternet üzerinden gerçekleştirilen işlemlerde işlemin yapıldığı yerin tespiti de zordur. Web sayfası sahibi adres bilgilerini başka bir ülkedeymiş gibi göstererek muhatap olduğu kişileri kolaylıkla aldatabilir (Alptürk, 2005: 388).

3.3.2. Elektronik para uygulamalarından doğabilecek sorunlar

E-para, elektronik bir cihazda veya uzak bir sunucuda depolanan nakit para ile eşdeğer özelliklere sahip olan dijital bir değerdir. En yaygın e-para çeşidi, küçük ödemeleri yapmak amacıyla kullanılan kredi kartları ve akıllı kartlardır (European Commission, E-Money). Diğer bir ifadeyle, e-para, elektronik olarak saklanan ve ödeme işlemlerini gerçekleştirmek amacıyla kullanılan parasal değerdir. Kısacası e-para nakit paranın alternatifidir (EMoney-Mobile Money, <http://psdblog.worldbank.org>).

Elektronik kartlardaki çiplerin bireylerin elinde bulunan tüm parayı içermesi, bunların ödeme yapmada ve hesapların dengelenmesinde kullanılması vergi otoritelerini zor durumda bırakacaktır. Bu gibi elektronik ödemeler kayıt altına alınabilen ya da kayıt altına alınamayan işlemler aracılığıyla yapılmaktadır. Ödemelerin kayıt altına alınabildiği durumda elektronik kartı çıkaran kurum kayıtlarını bir merkezde tutmak suretiyle denetim işlevini gerçekleştirilebilir. Ancak kayıt altına alınamayan işlemler için karta para yüklendikten sonra hiçbir takip yapılamamaktadır (Kayıhan & Yıldız, 2004: 154-155).

Sonuç olarak, ödemelerin e-para kullanımı yoluyla yapılması, e-ticarette ödeme ile ilgili olarak elektronik ortamda tutulan kayıtların birer delil niteliğinde olduğundan vergi idaresi açısından kazancın belirlenmesini sağlayacak özelliktedir. Bu açıdan e-ticaret vergi denetiminin etkinliğini artırıcı niteliktedir.

3.3.3. Çok uluslu şirketlerin bağlı şirketler ile gerçekleştirdikleri işlemlerden doğan sorunlar

Transfer fiyatlandırması, bir işletmenin mal veya hizmetlerini, hammaddelerini, know-how, teknoloji vb varlıklarını bağlı işletmelerine veya şubelerine transfer ederken uyguladıkları fiyatlar olarak tanımlanmaktadır (Organ & Çelik, 2006: 132). Diğer bir ifadeyle, transfer fiyatlandırması, aynı ticari organizasyon içinde

yer alan bir işletmenin farklı departmanları, bölümleri, şubeleri, bağlı ortaklıkları ile diğer benzeri ortaklıkları arasında mal ve hizmet satışında veya benzeri diğer ticari işlemlerde uyguladıkları fiyatlandırma. Çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlandırmasına yönelmesinin en önemli nedeni önemli bir maliyet unsuru olan vergi yükünü azaltmaktır (Saraç, 2006: 99). Transfer fiyatlandırması uygun şekilde kullanıldığında şirketin kar ve zarar oranlarının daha verimli bir şekilde yönetilmesine yardımcı olabilir. Genellikle çok uluslu şirketler karlarını yüksek vergi oranlı ülkelerden düşük vergi oranlı ülkelere aktararak vergi yüklerini azaltmaktadır. Bunun için mal ve hizmet akışları, karın düşük vergi oranlı ülkelerde kalmasını sağlayacak şekilde organize edilmektedir (Öz, 2005: 271).

E-ticaretin yaygınlaşmasıyla birlikte zor olan fiyatlama problemleri ortadan kalkmış ve sınır ötesi işlemleri belirlemek, izlemek ve ölçmek vergi idareleri için zor bir hal almıştır. E-ticaret, transfer fiyatlandırmasının daha hızlı ve kolay uygulanmasına olanak sağlamakta ve uluslararası şirketlere büyük vergisel avantajlar sunmaktadır. Bu durum ise vergi idareleri için bu işlemlerin tam olarak kavranmasını zorlaştırmaktadır (Kayıhan & Yıldız, 2004: 156).

3.3.4. Türev ürünlerin çeşitlenmesi sonucu ortaya çıkan sorunlar

Türev ürünlerin e-ticaret üzerindeki etkilerine geçmeden önce kısaca bu araçları tanımlamakta fayda vardır. İlk olarak, forward sözleşmeler; iki grup arasında belirlenen gelecek bir tarihte, belirlenen bir fiyattan bir mal, para ya da menkul kıymet alım-satım anlaşması olarak tanımlanabilir (Akel, 2006: 26). İkinci olarak, Swap sözleşmeler; yabancı paranın aynı anda hem alınıp hem de satıldığı, fakat alım satım tarihlerinin farklı olduğu, bir vadenin başka bir vadeyle değişimini içeren sözleşmelerdir (Yetim, 1991: 126). Üçüncü olarak, futures sözleşmesi, sözleşmenin taraflarını, belirlenen ileri bir tarihte, üzerinde anlaşılan fiyattan, standartlaştırılmış miktar ve kalitedeki bir malı veya kıymeti alma veya satma yükümlülüğüne sokan sözleşmelerdir (İMKB, 1999: 465). Dördüncü olarak, opsiyon; elinde bulunduran kişiye bir malın önceden belirlenen koşullarla alma ve satma hakkını veren yasal olarak bağlayıcı olan bir sözleşmedir. Bu hakkı elinde bulunduran kişi, bu hakkını kullanmak zorunda değildir (Akel, 2006: 27-28).

Türev ürünlerin çeşitliliğinin artması, gelirin vergilendirilmesinde yeni finansal ürünlerinde dikkate alınmasını gerektirmektedir (Avcı, 2009). Bu yeni enstrüman ve fonların faaliyetleri ve vergilendirilmeleri konusunda bu güne kadar yapılan düzenlemeler yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, bu fonların faaliyetleri vergi kaçırma için uygun zemin hazırlamaktadır. Diğer taraftan elektronik ortamda gerçekleştirilen nakdi sermaye yatırımları da problem oluşturmaktadır. Çünkü bu ortamda gerçekleştirilen işlemlerde, işlemi gerçekleştirenlerin kimlik bilgileri, yapılan işlemlerin mahiyetleri ve elde ettikleri gelirin kavranması kolay değildir.

Çoğu zaman, bu kişilerin ikamet ettikleri ülke ile geliri elde ettikleri ülke ve Off-Shore merkezi birbirinden farklı olmakta ve bundan dolayı da gelirin elde edildiği ülke yetkili otoritesi bilgi vermediği takdirde bu gelirin vergilendirilmesi çok güç hale gelmektedir (Kayıhan & Yıldız, 2004: 157-159).

3.3.5. Off-Shore bankacılığı (kıyı bankacılığı) ve vergi cennetlerinin yarattığı sorunlar

Off-shore Bankacılığı, ülke dışından sağlanan fonların ülke dışında veya ülke içinde kullanılması, uluslararası devletsiz paraların fon fazlası bulunan merkezlerden fon açığı bulunan merkezlere transfer edilmesi gibi finansal hizmetler yürüten, genellikle serbest bölgelerde kurulan merkezlerde faaliyet gösteren ve ülke içindeki bankacılık sisteminin tabi olduğu yasal düzenlemelerin dışında tutularak, getirilen mali hukuksal avantajlar sayesinde cazip çalışma koşullarının sağlandığı bankacılık türüdür (Demir, 2002: 41). Kısacası Off-Shore bankacılık yurt dışında toplanan fonların yine yurt dışında kullanılmasını amaçlayan uluslararası bir bankacılık türünü ifade etmektedir (Balci, 2004: 117).

Off-Shore banka, mevduat sahibinin (mudinin) yerleşik olarak kabul edildiği ülke dışındaki başka bir ülkede bulunan ve genellikle düşük vergileme hakkı veya vergi cenneti gibi finansal ve yasal avantajlar sağlayan bankalardır. Off-Shore bankacılığın sağladığı avantajlar şunlardır (Offshore Banking, <http://www.offshorecash.net/>):

- Gizlilik,
- Daha az kısıtlayıcı yasal düzenlemeler,
- Düşük ya da hiç vergilendirilmeme,
- Mevduata erişim kolaylığı,
- Yerel politik ve finansal istikrarsızlıklara karşı koruma sağlamasıdır.

Vergi cennetleri ise, vergi mükelleflerinin vergiden kaçınmasını sağlayan ve gizli şartlar altında işlemlerin yapılabilmesine olanak sağlayan yasal bir yapı şeklinde tanımlanabilir (Saraç, 2006: 198). Vergileme açısından bir cennet özelliği taşıdığı için bu küçük ülkelere "vergi cenneti" denmektedir. Bu ülkelerde vergileme söz konusu olmadığı ya da çok düşük düzeylerde olduğu için, doğal olarak diğer ülkelerle çifte vergilendirmenin önlenmesi anlaşması yapmalarına da gerek bulunmamaktadır (Coşkun, 1997: 41).

Elektronik ortamların Off-Shore faaliyetlerine sürat kazandırması ve bu faaliyetlerin de genellikle vergi cenneti olarak nitelendirilen ülkelere yürütülmesi, vergi idarelerinin mükellefler hakkında bilgi toplama ve denetim yapabilme imkanlarının ortadan kaldırdığı gibi, bankalar arasında rekabet eşitsizliğine de neden olmaktadır (Çak, 2002: 107).

3.4. Elektronik ticaretin vergilendirilmesinde yaşanan teknik ve yasal sorunlar

3.4.1. Teknik sorunlar

E-ticaret birçok açıdan vergi denetimini güçleştirecek özellikler taşımaktadır. Bunun sonucunda ise e-ticaret vergi kaçırma ve vergiden kaçınmaya elverişli bir ortam oluşturmaktadır (Güneş, 2002: 11). Mükellefin tespitinde yaşanan güçlükler, defter ve belge düzeni konusunda yaşanan güçlükler ve vergi matrahının belirlenmesinde yaşanan güçlükleri e-ticarette vergi denetiminde yaşanan teknik sorunlar arasında gösterebiliriz.

3.4.1.1. Mükellefin tespiti açısından

Gelişen teknoloji ile birlikte artık mükellefler yerlerini değiştirmeden de başka ülkelerde ekonomik faaliyetlere katılma imkanı bulmaktadır. Bu durumda e-ticaret yapan bir gerçek kişinin yerleşik olduğu yerin belirlenmesi güçleşeceğinden, tam mükellef mi yoksa dar mükellef mi sayılacağı sorun yaratmaktadır. Elektronik ortam, firmalar ve bireyler için faaliyetlerini gerçek olmayan kimlikler altında yürütebilme olanağı da sağladığından mükelleflerin gerçek kimliklerinin tespiti güçleşmektedir (Yıldız, 2002: 147).

3.4.1.2. Vergi matrahının belirlenmesi açısından

Gelirin vergilendirilmesinde matrah, gelirin safi tutarıdır. Vergi matrahının belirlenmesi gayrisafi kazancın ve giderlerin belirlenmesini de içermektedir. E-ticaret faaliyetlerinde matrahın belirlenmesi sırasında özellikle kaynak ilkesi konusunda problemler yaşanmaktadır. Anlaşma hukuku açısından kaynak ülkesi işyerine atfedilebilen ticari kazancı vergileyebilmektedir (Cangir, 1998b: 48-49). Anlaşma hukuku, merkez ile şube veya şubeler arasındaki işlemlerden elde edilen kazancın bölüşümünde emsal bedel esasını öngörmektedir. Bu uygulamanın başarısı ise uygun bir emsal firma bulunmasına bağlıdır. Matrahın belirlenmesinde ana merkez tarafından yapılan giderler ile birlikte işyeri için yapılan giderlerde indirilebilir. Buna karşılık elektronik ortamda yapılan ticari faaliyetlerde ortak giderlerin dağıtımı zor olacaktır. Elektronik ortamda gerçekleştirilen faaliyetlerde geleneksel merkez ve şube örgütlenmesine bağlı kalınmadan işlerin organize edilmesi mümkün olduğundan birden fazla şubeyi ilgilendiren giderlerin bu şubeler arasında paylaşılmasında güçlüklerle karşılaşılacaktır (Günaydın, 2000: 70).

3.4.2. Yasal sorunlar

Uluslararası e-ticaretin etkin bir şekilde yürütülmesini sağlayacak kapsamlı bir hukuki çerçeve bulunmamaktadır. Hukuki altyapının kurulması aşamasında kanunen tanımlanması gereken bazı kavramlar ve oluşturulması gereken bazı kurumlar söz konusudur (Güneş, 2002: 13).

3.4.2.1. Elektronik imza (E-İmza) açısından

E-imza, elektronik ortamda gönderilen tüm veri ve belgelerin gerçekten göndericiye ait olup olmadığını ve bu tür veri ve belgelerin gönderim/alım esnasında bozulup bozulmadığını kanıtlamak amacıyla ıslak imzaya eşdeğer nitelikteki harf, karakter veya simgelerdir (Digital Signature, <http://www.datasel.com.tr>).

3.4.2.2. Onay kurumu açısından

İmza sahibinin kimlik bilgilerinin doğrulanması için elektronik bilgilerin kanunen düzenlenmesi mecburidir. Bunun için elektronik sertifikalar düzenlenmektedir. Bu sertifikaları düzenleyen kişi veya kurumlara da onay makamı denir. Elektronik İmza Kanunu'na göre onay makamı Telekomünikasyon Kurumudur (Electronic Signature Law, 2004: 1).

3.4.2.3. Elektronik noter (E-Noter) açısından

Noter onayı, genel olarak, imzalı belge üzerine imza ve mühür basılması suretiyle devlet tarafından diğer bir kişinin imzasının kanıt olarak onaylanması sürecidir. E-noter ise elektronik belgeler üzerindeki imzanın elektronik yöntemler kullanılarak onaylanması sürecidir (Electronic Notarization, www.nationalnotary.org).

SONUÇ

21. yüzyılın en önemli ekonomik gelişmelerinden birisi olarak kabul edebileceğimiz e-ticaret, hayatın her alanında köklü değişikliklere yol açmıştır. İnsan hayatında köklü değişikliklere yol açan bu teknolojik yeniliklerin başında ise kuşkusuz İnternet gelmektedir. İnternet alanında yaşanan gelişmelerle birlikte e-ticaret faaliyetleri hızla artmaya başlamıştır. İnsanlar, gelişen teknoloji ile birlikte artık ev veya işyerlerinden ayrılmadan bütün işlerini yapabilmektedirler. İnternet, başlangıçta askeri amaçlar için geliştirilmiştir, ancak zamanla ve insanların yaşam tarzındaki değişimler ile birlikte farklı alanlarda kullanılmaya başlanmıştır. Bugün İnternet aracılığıyla bankacılık işlemleri, vergi işlemleri, rezervasyon işlemleri, online ihaleler ve ticari faaliyetler gibi birçok işlem yapılabilmektedir.

E-ticaretin vergilendirilmesinde karşılaşılan sorunların büyük bir kısmı ise ulusal ve uluslararası vergilendirme alanında yaşanan sorunlardır. Geleneksel ticaret alanında mevcut olan vergisel düzenlemeler e-ticaretin vergilendirilmesi konusunda yetersiz kalmaktadır. Mevcut vergisel düzenlemelerin temelini coğrafi olarak bir yere bağlılık oluştururken, e-ticaret alanında fiziki anlamda herhangi bir yere bağlılık söz konusu değildir. E-ticaretin tamamen bağımsız bir nitelikte olması sebebiyle ülkeler arasında vergilendirme yetkisi açısından sorunlar yaşanmaktadır. Diğer bir sorun ise; gelirin elde edildiği yer, tam

Organ İ., Çavdar F.

mükellefiyet ve matrah tespiti gibi konularda yaşanan karışıklıklardır. Bu karışıklıklar, ülkelerin karşılıklı olarak anlaşarak ortak bir görüşe varmaları ve bu görüşleri uygulamaları halinde çözümlenebilir. E-ticaretin vergilendirilmesi konusunda uluslararası alanda kabul gören görüş, e-ticaretin mevcut yasa ve düzenlemelere göre vergilendirilmesidir.

E-ticarete mevcut yasa ve düzenlemeler uygulandığında gelir ve harcama vergileri açısından bazı güçlüklerin ortaya çıktığı görülmektedir. Gelir üzerinden alınan vergiler açısından mükellefiyetin tespiti, gelirin elde edildiği yer, işyeri kavramı ve vergi matrahının belirlenmesi gibi konularda sorunlar yaşanmaktadır. Bu durumda karşımıza çıkan ilk sorun e-ticaret faaliyetlerinden elde edilen gelirin hangi ülke tarafından vergilendirileceğidir. E-ticaretin vergilendirilmesinde geleneksel ticarete olduğu gibi ikamet ilkesine göre vergilendirilmesi kararı alınmıştır. Duruma harcama vergileri açısından bakıldığında fiziki mal ve hizmetlerin vergilendirilmesinde pek fazla sorun yaşanmamakla birlikte, esas sorun dijital mal ve hizmetlerin vergilendirilmesi konusunda karşımıza çıkmaktadır. KDV ele alındığında asıl sorunun fiziki ve dijital ürün ayırımından kaynaklandığı görülmektedir. Fiziki ürünler gümrüklerden geçtiği için vergilendirme açısından bir sorunla karşılaşmamaktadır. Ancak dijital ürünlerde işlemler elektronik ortamda gerçekleştiğinden ülkelerin vergi idareleri açısından bunların tespiti imkansızlaşmakta ve hangi ülkenin vergilendireceği konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Ayrıca e-ticaretten damga vergisi, gümrük vergisi ile banka ve sigorta muameleleri vergilerinin de etkilendiği ve bazı sorunlarla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Örneğin gümrük vergisinde dijital mal ve hizmetlerin tesliminde bazı sorunlar yaşanmaktadır. Buna göre dijital mal ve hizmetlerin gümrükten geçme zorunluluğu yoktur. Bu durumda dijital mal ve hizmetler gümrük vergisi açısından ele alındığında söz konusu mal ve hizmetlerin ya vergiden muaf tutulması ya da işlemin muhataplarının sorumlu tutulması gerekmektedir.

E-ticaret, nitelik ve işlevsel açıdan geleneksel ticaretten farklıdır. Var olan bu farklılıklar ise beraberinde bazı sorunlar getirmektedir. Vergi idareleri zaman zaman banka gibi aracı kuruluşlara mükelleflerin işlemleri hakkında bilgi toplamak amacıyla başvurabilirler. Bu aracı kuruluşlar mükellef beyanlarının doğruluğunun belirlenmesinde önemli role sahiptir. Diğer bir ifadeyle bu aracı kuruluşlar vergi idareleri için bilgi kaynağı niteliğindedir. Ancak e-ticaret işlemleri bu araçlara gerek duyulmaksızın gerçekleştiğinden vergi idarelerinin ihtiyaç duyulması halinde başvurdukları bilgi kaynakları ortadan kalmaktadır.

Transfer fiyatlandırması olarak adlandırılan faaliyetlerde e-ticaretin vergilendirilmesinde büyük sorunlar yaratmaktadır. Bu yöntem çok uluslu

şirketler tarafından kullanılmaktadır. Çok uluslu şirketler genellikle mal ve hizmet alışverişini bağlı şirketleri ile gerçekleştirmektedir. Bu alışveriş faaliyetinde fiyatlar piyasa koşulundaki fiyatlardan biraz farklı olmaktadır. Ayrıca ülkelerin vergi oranları da önemli bir rol oynamaktadır. Buna göre, vergi yükü düşük ülkeye ucuz fiyatla mal satılmakta, buradan yapılacak ithalat için aşırı fiyatlar uygulanabilmektedir. Bu sayede çok uluslu şirketler vergi yüklerini, gelirlerini yüksek vergi oranına sahip ülkelere düşük vergi oranlarına sahip ülkelere aktarmak suretiyle azaltmaktadır. E-ticaret, transfer fiyatlandırmasının daha hızlı ve kolay uygulanmasına olanak sağlamakta ve çok uluslu şirketlere büyük vergisel avantajlar sağlamaktadır.

Bunun yanı sıra Off-Shore faaliyetlerin hız kazanması ve genellikle vergi cenneti olarak adlandırılan ülkelerde yürütülmesi vergi idarelerinin mükellefler hakkında bilgi toplamasına engel olmaktadır. Bu ortamda gerçekleşen işlemlerde, işlemi gerçekleştirenlerin kimlik bilgilerinin ve elde edilen gelirin niteliğinin belirlenmesi oldukça güçtür. Çünkü vergi cennetlerinin en önemli avantajı gizliliklidir. Bu yüzden vergi idareleri mükellef hakkında yeterli bilgiye ulaşamamakta ve denetim faaliyetlerini yerine getirememektedir.

KAYNAKLAR

- Akel, V. (2006). "Finansal Yenilikler ve Risk Yönetimi Tekniklerinin Finansal Gelişmişlik Üzerine Etkileri", İndirilme Tarihi: 26 Şubat 2012, URL: iibf.bozok.edu.tr/yedek/akademik/veli_akil/finansal_yenilik_gelisme.pdf
- Alptürk, E. (2005). *Elektronik Ticaretin Hukuku ve Vergilendirilmesi*, İstanbul: Gelirler Kontrolörleri Derneği.
- Avcı, Y. (2009). Yeni Finansal Ürünlerin Vergiden Kaçınma Amacı olarak Kullanılması, *E-Yaklaşım Dergisi*, 204, İndirilme Tarihi: 25 Şubat 2012, URL: <http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/yakup/004/>
- Baron, R. (2000). "E-Commerce and Taxation, Institute of Directors Taxation Comment", İndirilme Tarihi: 24 Şubat 2012, URL: <http://www.google.com.tr/url?sa=t&source=web&cd=1&ved=0CBcQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.iod.com%2FMainWebsite%2FResources%2FDocument%2Fecomandtaxation.pdf&ei=zC67TZbXKJDLsgaL04WEBg&usg=AFQjCNEJJ-doeYfEc5zDShuqlu3RHdQGFA&sig2=oLixAU4MRR3nJYrePpv2hA>
- Bilici, N. (2012). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. Beşinci Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bozkurt, V. (2000). *Elektronik Ticaretin Ekonomik ve Toplumsal Boyutu*, (Der: Veysel Bozkurt), İstanbul: Alfa Yayınları.

Organ İ., Çavdar F.

Cangir, N. (1998a). Elektronik Ticaret ya da İnternetin Vergilendirilmesi II, *Yaklaşım Dergisi*, 70, 34-37.

Cangir, N. (1998b). Elektronik Ticaret ya da İnternetin Vergilendirilmesi III, *Yaklaşım Dergisi*, 71, 46-49.

Coşkun, İ. (1997). Vergi Cennetleri, *Vergi Dünyası Dergisi*, 192, 41.

Coşkun, N. (2005). Elektronik Ticarete Vergilendirme Sorunları ve Uluslararası Düzeyde Çözüm Arayışlarının Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1,162.

Çak, M. (2002). *Dünyada ve Türkiye’de Elektronik Ticaret ve Vergilendirilmesi*, No: 2002-6, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Dayana, M. K. E-Commerce and Taxation, İndirilme Tarihi: 25 Şubat 2012, URL: <http://articles.manupatra.com/PopOpenArticle.aspx?ID=f3c75cea-57c1-4b7e-a8813c5a339eddc7&txtsearch=>

Demir, H. Elektronik Ticarete Vergileme, İndirilme Tarihi: 17 Şubat 2012, URL: http://www.legalisplatform.net/ozel_dosyalar/Elektronik%20Ticarete%20Vergilendirme.pdf

Demir, M. (2002). Globalleşen Vergi Cennetleri, *Vergi Sorunları Dergisi*, 165, 41.

Dijital Signature. İndirilme Tarihi: 24 Şubat 2012, URL: http://www.datasel.com.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=262&Itemid=311&lang=en

Electronic Notarization. “Why It’s Needed, How It Works, And How It Can Be Implemented To Enable Greater Transactional Security”, National Notary Association Publishing, İndirilme Tarihi: 25 Şubat 2012, URL: www.nationalnotary.org/userimages/MIT-eNot0106.pdf

Electronic Signature Law. (2004). İndirilme Tarihi: 25 Şubat 2012, URL: www.kamasm.gov.tr/en/Electronic_Signature_Law.pdf

E-Money – Mobile Money – Mobile Banking – What’s the Difference? İndirilme Tarihi: 26 Şubat 2012, URL: <http://psdblog.worldbank.org/psdblog/2009/01/emoney-mobile-money-mobile-banking-whats-the-difference.html>

European Commission. *E-Money*. İndirilme Tarihi: 26 Şubat 2012, URL: http://ec.europa.eu/internal_market/payments/emoney/index_en.htm

Günaydın, İ. (2000). Elektronik Ticaretin Vergilendirme Üzerine Etkisi, *Vergi Sorunları Dergisi*, 136,93-95.

- Güneş, İ. (2002). *Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinin Uluslararası Boyutu*, 8.İnternet Konferansında Sunulacak Bildirinin 1.Taslak Çıktısı, İndirilme Tarihi: 23 Şubat 2012, URL: inet-tr.org.tr/inetconf8/bildiri/20.doc
- Güngör, K. (2002). *Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Uluslararası İşbirliği*, *Vergi Dünyası Dergisi*, 251, 134.
- İMKB, (1999). *Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu*, İstanbul: İMKB Yayınları.
- Kayhan, Ş., & Yıldız, H. (2004). *Elektronik Ticaretin Hukuki ve Vergi Boyutu*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- OECD. (1997). *Dismantling the Barriers to Global Electronic Commerce*, İndirilme Tarihi: 25 Şubat 2012, URL: http://www.oecd.org/document/32/0,2340,en_2649_33757_1814368_1_1_1_1,0.html
- OECD. (2001). *Taxation and Electronic Commerce Implementing the Ottawa Taxation Framework Conditions*, New York and Geneva, İndirilme Tarihi: 25 Şubat 2012, URL: www.oecd.org/dataoecd/46/3/1923256.pdf
- OECD. (2010). *Model Tax Convention On Income and Capital*, OECD Publications, İndirilme Tarihi: 25 Şubat 2012, URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/23/43/45689328.pdf>
- Offshore Banking. İndirilme Tarihi: 24 Şubat 2012, URL: <http://www.offshorecash.net/>
- Organ, İ. & Çelik, M. (2006). İşletmelerde Vergisel Bir Planlama Unsuru: Transfer Fiyatlandırması, *Vergi Sorunları Dergisi*, 301,132.
- Öz, N. S. (2004). Devletlerin Vergilendirme Yetkileri Sınırının E-Ticaret Açısından Değerlendirilmesi, *Maliye Dergisi*, 147, İndirilme Tarihi: 24 Şubat 2012, URL: http://portal1.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/maliyederigisi.asp?dergi_no=147
- Öz, S. (2005). *Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri*, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.
- Pehlivan, O., & Öz, E. (2011). *Uluslararası Vergilendirme*, Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Saraç, Ö. (2006). *Küresel Vergi Rekabeti ve Ulusal Vergi Politikaları*, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.

Organ İ., Çavdar F.

- Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı. *Elektronik Ticaret Böyle Vergilendirilir*. İndirilme Tarihi: 24 Şubat 2012, URL: <http://www.e-ticaret.gov.tr/raporlar/finans.htm>
- Uğuz, H. (2003). *Elektronik Ticaret Kapsamında Sanal Mağaza Sistemi*, İndirilme Tarihi: 23 Şubat 2012, URL: <http://ab.org.tr/ab03/tammetin/76.doc>
- UNCITRAL. (1996). *Model Law on Elektronik Commerce, General Assembly Resolution 51/162 of December 1996*, İndirilme Tarih: 24.02.2012, URL: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/electcom/05-89450_Ebook.pdf
- WTO. (1998). *Elektronik Commerce and the Role of the WTO*, İndirilme Tarihi: 24 Şubat 2012, http://www.wto.org/english/news_e/pres98_e/pr96_e.htm
- Wu, T. N. (1999). *Tax Havens*, The George Washington University, Washington DC, Minerva Program, İndirilme Tarihi: 25 Şubat 2012, URL: <http://www.gwu.edu/~ibi/minerva/Fall1999/Wu.Tun.pdf>
- Yaltı, B. (2003). *Elektronik Ticarete Vergilendirme*, İstanbul: Der Yayınları.
- Yetim, S. (1999). Repo, Swap, Forward, Türkiye ve Dünya Uygulaması, *Hazine ve Dış Ticaret Dergisi*, 10, 119-133.
- Yıldız, H. (2002). Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi, *Vergi Dünyası Dergisi*, 255, 146-152.